

Från Riksantikvarieämbetet om Wieselgrensplatsen

Beskrivning OMRÅDE Vid korsningen av trafiklederna Hjalmar Brantingsgatan - Wieselgrensgatan ligger Wieselgrensplatsen. Anläggningen är uppdelad på två kvarter, belägna i olika stadsdelar på var sin sida om Wieselgrensgatan. Den huvudsakliga delen i öst har två skivhus från 1958 med åtta våningar och affärer i gatuplan och mellan dem en låg affärsbyggnad, samt en stor centrumbyggnad med sjukhus byggd 1965. Stråket fortsätter till den västliga delen med ett dito skivhus och en fristående frukt- och grönsakshall från 1961. Där bildas en mer traditionellt torgyta, använd som parkering, inramad av något äldre trevånings lamellhus. De tre skivhusen står som ljusa sköldar bakom torget och centrumbyggnaden, vars utbud av affärer och annat nås från gångstråket i öst-västlig riktning mellan de olika hustyperna. Trafiken med skyltar, parkeringar och rödlys dominerar syn- och hörselintrycket. Parkering sker norr om skivhusen och i öst framför sjukhuset. Där finns också en lekplats och entré till en livsmedelshall under stråket. Centrumbyggnaden ter sig från syd som tre byggnader, genom att två inlöp skär in i husvolymen, med lastkajer och liknande vid en lokalgata. De tre delarna har getts olika utformning. Sjukhuset har fyra våningar, övriga två. Stråket har vita, svarta och röda betongplattor. Fyra trappor leder upp från stråket till skivhusens första våning, med kontor och sjukvårdande verksamheter och vidare till sex bostadsvåningar. Ibland ljuder klockspelet med åtta klockor på centrumbyggnadens nordvästra hörn, med melodi av Sven Erik Johansson. Intill klockorna sitter ett urverk med siffrorna på små kopparblock. 1955 gjordes stadsplanen för Lundby Centrum av stadsplanechef Koj Jonsson och Torild Ekberg. 1959 presenterades platsen som Lundby Medborgarcentrum, med samlingssalar och ungdomsgård och biograf intill. När centrumet invigdes 22 maj 1966 blev istället kommersen huvudsaken, med varuhuset Domus, Epa och ca 20 specialbutiker. Ovanpå Domus fanns en samlingssal. Grönsakshallen byggdes 1961 som ett provisorium åt Domus, där biblioteket sedan flyttade in. BYGGNADER Skivhusen har ljusa fasader med bruna balkonger och indragna kopparharnesk under takfoten och utgör en sammanhållande faktor i denna splittrade centrumanläggning. Centrumbyggnaden är klädd med 48 ton zig-zag korrugerad kopparplåt upptill och svart norsk skiffer nedtill. Åt Hjalmar Brantingsgatan har husvolymerna mycket olika uttryck, styrt av fönstersättningen. Den västra byggnadskroppen har stora restaurangfönster i hela övervåningen, medan den mellersta är slutnare med smala fönster i rad, brutet av en utskjutande kopparklädd "låda" på övervåningen med kontor. Sjukhuset i öst får en offentlig karaktär av den närmast totalt uppglasade fasaden i band med orange glasbröstningar. Taken är relativt plana med olika påbyggnader. Åt stråket är fasaden i gatuplan uppglasad, med ett utskjutande skärmtak med infälld stor, rund armatur över skyltfönstren. Skalan bryts ned av byggnaden mellan skivhusen på andra sidan stråket, som bara har en butiksvåning och ett fasadparti med falsad kopparplåt över skärmtaket, vilket löper på svarta stålstolpar över alla tre affärsfasaderna med skyltfönster hela vägen. Centrumbyggnaden Våningar: 2, 4 med källare Stomme/konstruktion: betong Fasad: profilerad kopparplåt i zig-zag upptill, norsk skiffer nedtill Fasadfärg: brungrön, gråsvart Takform: nästan plant, uppåtlutande pulpettak över samlingssalarna i nordväst Takmaterial: singel, 3 cm, trelagstäckning Utvändiga detaljer: klockspel, urverk, skärmtak, burspråk, fönster i utskjutande kopparomfattningar med tvärstag Fönstren är av koppar, främst på övervåningarna eller trä, främst skyltfönstren. Entréerna är ömsom i liv, ömsom indragna. Smärre tak- och lastkajsförändringar har gjorts och 1988 gjordes ny entré till sjukhuset. Skivhusen Våningar: 8 Stomme/konstruktion: betong Fasad: ädelputs

respektive Steni-skivor Fasadfärg: sandfärg Takform: pulpettak, brant Takmaterial: kopparbelagd papp, eventuellt bytt Utvändiga detaljer: indraget, högt, korrugerat kopparharnesk under takfot bakom metallkonstruktion för reklam med bland annat texten "Wieselgrensplatsen", utanpåliggande balkonger, utvändiga trappor i betongkonstruktion eller nyare av stål på betongpelare. Huset i väst är helt klätt med Steni-skivor sedan 1984 och övriga två fick gavlarna klädda 1988. Balkongfronterna är av bruna eternitskivor och vetter åt söder. Åt norr sitter franska balkonger på släta fasader. Perspektivfönstren är av vitmålat trä med brun eternit bröstning. Somliga har stående vädringsfönster. De vinklade trapplöpen av natursten sitter i en vitmålad betongkonstruktion med handledare av trä på de östliga husen och i stålkonstruktion från 1995 på det västra. En utskjutande betongomfattning från fasaden möter trappan. Två trappor avlägsnades 1988. Somliga av skyltfönstren har bröstningar av brunfärgad plywood eller förzinkad plåt. Socklarna har synlig ballast av röd, vit och svart småsten, som på norrsidan täcker hela sockelvåningarna. Dörrarna åt stråket är ursprungliga och av trä med enkla trycken. Grönsakshallen har fasad av eternit på regelstomme och pappklätt flackt sadeltak och byggdes till åt väster 1964. 1995 ändrades entrén och taks skyltarna sattes upp. KOMMENTAR Anläggningen är högst intressant som centrala Hisingens enda centrumanläggning, anlagd efter tidens ideal om bilfritt affärsstråk med även sjukvård restauranger, samt höga bostadshus för att garantera kundkrets och som visuellt landmärke. Det kulturella lokalutbudet blev dock reducerat jämfört med exempelvis andra samtida torg. Skivhusarkitekturen är stramt funktionalistisk med en djärvhet och särprägel i de utvändiga trapporna. Centrumbyggnaden är mycket exklusiv i materialval och detaljutformning. Klockspelet är en unik detalj som ger alla deltagare i platsens brokiga miljö samma hörselupplevelse! Platsen är livligt frekventerad och inga lokaler står tomma.

MiljöbeskrivningCENTRALA HISINGEN 31, 32, 33, 37, 38 Miljön Centrala Hisingen omfattar från öster räknat stadsdelarna Brämaregården, Kvillebäcken, Kyrkbyn, Rambergsstaden och Tolered och motsvarar den del av ön som har tydligast koppling till Göteborgs stadskärna söder om älven. Det är en miljö framväxt successivt sedan forntiden, via industrialiseringen på 1800- och 1900-talen, till en modern stadsmiljö med flera större bostadsområden från efterkrigstiden. Miljön är cirka 4 x 3 kilometer stor och ligger strax norr om de tidigare varvs- och industriområdena närmast Göta Älv, dominerad av en storskalig infrastruktur med många större trafikplatser och industrimiljöer, samt däremellan tät, varierad bebyggelse. Fasta förbindelser med centrala Göteborg är Götaälvbron, byggd 1939, knappt en kilometer öst om Brämaregården och Älvsborgsbron, byggd 1967, nära Kyrkbyn. Vid senaste årsskiftet uppgick befolkningen inom Centrala Hisingen till ca 30 000 personer. Landskapet karaktäriseras av svagt kuperad terräng med skogsklädda höjder mellan bostadsbebyggelsen, såsom Slätta damm i norr och Ramberget i söder, vilka fungerar som friluftsområden. Kvillebäcken är utloppet för ån Kvillen - en tidigare betydelsefull kommunikationsled mellan Götaälv och Nordre älv. Idag är det inte längre lika framträdande i stadsbilden. Trafiksystemet, liksom kollektivtrafiken utgår i hög grad från Götaälvbron. Spårvagnar trafikerar bron och vidare längs trafikleden Hjalmar Brantingsgatan mot Biskopsgården. Hjalmar Brantingsgatan går som ett centralt stråk genom denna miljö i öst-västlig riktning. Trots att Centrala Hisingen ligger endast 1.5 km från Göteborgs stadskärna, har dess stadsutbyggnad skett relativt självständigt. Hisingen blev inkorporerat med staden i sin helhet först 1967. De fem stadsdelarna

inom Centrala Hisingen ingick tidigare i Lundby socken och införlivades med Göteborg 1906. Fram till 1200-talets mitt var Lundby norskt, men blev därefter en del av det så kallade Svenska Hisingen. Kvillebäcken utgjorde en del av gränsen mot Norge. Byn kring Lundby medeltida kyrka blev centrum och var den största byn i länet på 1700-talet. Delar av byn är bevarad och har gett namn åt stadsdelen Kyrkbyn. Under senare delen av 1800-talet skedde en ökad industrialisering av Hisingen, med bland annat fartygsvarv längs älvstranden och fabriker vid Kvillebäckens mynning. Detta innebar en ökad utbyggnad av bostäder, särskilt i Kyrkbyn och nära bäcken. Albert Lilienberg gjorde Brämaregårdens stadsplan 1917 med slutna kvarter och Kvilletorget som utformades enligt trädgårdsplansidealet. Under början av 1900-talet fortsatte industrietableringen med bland annat Volvo och SKF och kommunikationerna förbättrades. 1874 byggdes en svängbro mellan fastlandet och bäckmynningen. Järnväg drogs till hamnar och industriområden under 1920-talet, samtidigt som flertalet färjelinjer trafikerade över älven, vilket skett sedan 1600-talet. Utbyggnaden av Centrala Hisingen fortskred med en blomstring under 1940-talet som följdes naturligt av allt storskaligare bebyggelse. De tre större elementhusområden som uppfördes med hjälp av mobilkranar har bland annat frilagd ballast i fasaden. Gult tegel är också ett vanligt fasadmateriäl från perioden. Hus som hade puts eller eternit ursprungligen har oftast senare i isoleringssyfte klätts in med plåt. Kopparplåt, även korrugerad, av varierande omfattning är relativt vanligt förekommande på fasader. Stadsplanechef Koj Jonsson och arkitekten Nadja Willing inrättade 1957 planen för området i Kvillebäcken där Bjurslättshemmet ligger. Torild Ekberg bidrog till planen för området vid Wieselgrensplatsen 1955. Koj Jonsson och Folke Björck gjorde även planen för Brämaregården i början av 1960-talet. Stadsplanen för Botellet i Rambergsstaden är gjord av Folke Skughall och Lennart Tropp 1970. Husen ritades av Nils Einar Eriksson. Andra kända arkitekter som verkat i denna miljö är Sven Brolid, Jan Wallinder, Bo Cederlöf, Poul Hultberg, Arne Nygård, Lund och Valentin samt Johannes Olivegren. För miljöns övergripande planering, exempelvis infrastruktur, svarade först Uno Åhrén och senare Tage William-Olsson. Bostadsbebyggelsen är mycket blandad vad gäller hustyper, storlek och ålder. I alla stadsdelarna finns villor och lamellhus från 1930-40-talen. Bland flerbostadshusen är två rum och kök är den vanligaste lägenhetsstorleken och allmännyttan den största ägaren. Av samtliga hustyper ägs däremot det mesta av enskilda ägare. Varje stadsdel har något slags centrum, av större eller mindre omfattning. Brämaregården har i de gamla industriområdena i öst även bebyggelse från decennierna kring 1900. Det finns en centralt belägen storskalig bebyggelse med lamell-, skiv- och punkthus från ca 1958 till 1965. Här är också Lundby Centrum beläget, Wieselgrensplatsen, byggt 1958-65. Runt 1975 skedde nybyggnad i landshövdingehusstil efter rivningar vid Kvilletorget. Kvillebäcken har företrädesvis småhus av alla typer från hela 1950-talet. Där finns också ett sjukhem byggt 1963 med arbetsbostäder. I Rambergsstaden finns fritidsanläggningar med Lundbybadet och Rambergsvallen och i dess närhet Lundby gymnasium från 1956, samt Bostadshotellet från 1972 i anslutning till Volvo Lastvagnar. Kyrkbyn byggdes ut under tidigt 1950-tal med småhus och lamellhusbebyggelse i grannskapsenhet kring det stora Kyrkbytorget. Flerbostadshus och Jätttestensskolan tillkom i väst 1955-60. Tolered har storskaliga lamellhusområden från tidigt 1950-tal kring Björlandavägen. Bjurslättstorget är en sluten miljö som signaleras av ett ensamt punkthus. Låga punkthus finns i närheten, samt ett elementbyggt hyreshusområde byggt 1960 och kyrka från 1961. Söderut dominerar småhusområden. Källor: Göteborgsbladet 1999 - juniversionen. - <http://dali.goteborg.se> med SDN statistik. Kulturhistoriskt värdefull

bebyggelse i Göteborg. (1999) Stadsbyggnadskontoret,
Kulturförvaltningen/Stadsmuseet. Redaktör Gudrun Lönnroth